

Hajdú Farkas-Zoltán

EXOCTUS¹

A hajó, mióta Méder Áron² Carinájával bevitörülázta az óceánokat – „Carina 37 éves és én 27 éves vagyok” –, a magyar nyelvben: nőnemű. Punktum. Viselkedjünk alázattal és kedvesen vele.

*

Levente nem a legmélyebb gyűlöletből indult, és nem is oda érkezett, bár nagyon lentről és nagyon messziről. Olyan lentről és olyan messziről, hogy a kezdet kezdetén halvány fogalma sem lehetett, hogy hova jut el ezen az úton. Sőt még azt sem sejtette, hogy egyszer úton lesz valami felé. Akaratán kívül újságolvasó volt. Mégsem gyűlölte az országot, ahol élt. Nem gyűlölte a várost, ahol lakott. És szerette az embereket, akik közt hajnalonta metróra szállt. Meg azokat is, akikkel estéknként ugyanazzal a metróval hazaindult. Ez a hely a szülőhelye volt.

A vékony, kockás füzetet először a repülőtéren vette elő. Ludovika kedvéért vásárolta, illetve vette le a polcra a trafikban, ahol dolgozott. Mert a lány szívére kötötte, hogy írjon le részletesen mindent, amit látni fog. Neki meg nem volt bátorsága bevallani, hogy nem szeret írni.

1628. augusztus 10. A késő nyári napsütésben tolongó sokaság Stockholm utcáin. A harangok az esti istentisztelet végét jelzik. A diplomokból kiáradó tömeg a Tre Kronor lábánál fekvő kikötő felé hömpölyög. Mindenki a Vasát (ejtsd: *Vasszá*) akarja látni, a svéd korona büszkeségét, a világ legnagyobb hadihajóját. Már tavasz óta folynak az előkészületek, s most eljött a nagy pillanat: az első út; hatvannégy bronzágyú, ezerkétszáz négyzetméternyi vitorla, közel ötszáz festett szobor. A világ legújabb csodája!

-
- 1 „Méder Áron hajózik, a svéd király a XVII. században reprezentál, Levente pedig szintén a hajók bűvöletébe kerül, és ezért, vállalva az utazás nyúgeit, a távoli Svédországba látogat, ahol ugye összekapcsolódik két szál, háromból kettő lesz. Ipse meg hát, ő átlátja a dolgokat.” (D. Zs., a szöveg lektorának megjegyzése)
  - 2 „Ő az, ki szürke tengeren átkél, a téli viharban örvénylő habokon.” (Szophoklész: Antigoné, ford.: Trencsényi-Waldapfel Imre)

Az ünnepség fényét csak az tompítja, hogy a király, II. Gustav Adolf nincs jelen, mert éppen Poroszországban van, hadjáraton. Megvárjuk, szól az egyöntetű döntés, hogy csakhamar érkezék levélben a parancs: „a Vasa Älvsnabbenben csatlakozzék a flottához, hogy időben vitorlát bontva az általunk később megjelölt helyen lehessen”. Ez ellen nincs apelláta, vége szakad a hetekig tartó toporgásnak, Erik Jönsson admirális, Söfring Hansson kapitány, a legénység s néhány kiválasztott csókos, feleségek, nagyobb gyerekek egykettőre birtokukba veszik a vadonatúj tengeri csodát. Rövid, éles fütty, s az óriási testet vonszoló horgonyok segítségével elkezdik kivontatni a partot szegélyező sziklák szélárnyékából. A toporgó sokaság szájtátva bámulja, ahogy a büszke óriás komótosan elhagyja a kikötő öblének csendes vizét. Két díszlövés és a megélnékülű szélben életre kapó kék-sárga zászlótenger jelzésére a legénység rögvest felhúzza az összes vitorlát.

Egy hirtelen jövő, heves szélroham megdönti a többemeletes hajótestet, de a fedélzeten tartózkodó hozzátartozókba belefagy a sikoly, mert a Vasa pillanatok alatt felegyenesedik. Még nem tudják, hogy a hiúság eme lélekvesztőjének megdőlése, első botlása: a végzet jelzése. És Söfring Hansson hiába ordítja, hogy azonnal vonják be a csúcsvitorlát, mert a második széllökés nem érti kétségbeesett parancsát, és a hajó, a Vasa, a királyi flotta szeme fénye dőlni kezd, egyre csak dől, majd egyensúlyt veszítve ráfekszik a vízre. A harmadik, a legerősebb – ki tudja, honnan küldte valamelyik megsértett isten, vagy inkább istennő? – végleg beteszi az ajtót (itt jobb lenne az, hogy kitárja!), és a tágra nyitott lövegnyílásokon ömölni, zúdulni, özönlenni, zuhogni kezd befele a víz.

Fedélzeti korlát víz alatt. Kétségbeesett nyöszörgések, ordítások, sikolyok. Ennyi.

A sors szerencsétlenjeit a királyi hajót elkísérő számtalan bárka, csónak, kisebb hajó menti ki. Ötven szerencsétlent délután fél öt körül a Vasa magával ragad hullámsírájába.

A hatóságok alapos vizsgálódásai hamarosan kiderítik a tragédia okát, a hajó arányaival van baj: túl keskeny a tömegéhez képest. A bizottság keresi ugyan a ludasokat, de végül senkit sem von felelősségre (vö. következmények nélküli történelem). Talán mert sejti, hogy elsősorban Gustavot, a királyt kellene vádolnia, aki a Vasa építése közben több ízben figyelmezteti Hendrik Hybertszont, hogy még több

ágyút, még több pompát! Gustav fatális dilettantizmusa: fogalma sincs, hogy korának legkiválóbb hajóépítői a gyakorlati tapasztalatok alapján terveznek és építenek. Kulcsmondat!

Nem hittem volna, hogy rövidere tervezett első repülőútam már a legelején ilyen váratlan élményeket tartogat számomra. Egy órája várakozunk itt a többi utassal, a járatunk egyelőre ismeretlen okokból késik, előreláthatólag négy órát.

Mobilomon Méder Áron yachtnaplóját olvasgatom³. A honlapján írja: „Este a barátoktól elköszöntem, majd hazarohantam, ahol keresztapám kocsját megtöltöttük az én élelmiszerkészletem jelentős részével. Utána Édesanyámnál egy utolsó pohár bor... Édesapám készített nekem egy kerékpár sebességmérőből egy logót, igaz, a hajón van egy normális is, és hát ott a GPS is, de azért jól foghat nekem ez még útközben. Este a gázfőzővel egy levest készített Édesapám, és nagyon jól sikerült. (Ez volt az első éles próbája a főzőnek.) Édesapám készített egy bilincsből, két toroidból, gumiból egy összeállítást, ami a szélgenerátor hullámzás okozta körbeforgását lenne hivatott megakadályozni.”

Közben itt mindenki ideges, egy páran követelőznek és Wizz Air-es ügyfélszolgálati telefonszámokat hívogatnak. Én is felhívom Petit, hátha ő többet tud „belülről”, de csak annyit mond, hogy járatunkon a biztonsági csúszdák száma nem elegendő, ezért nem engedik a gépet felszállni Katowicéből. Megint Áron, nagyon kedvesen: „Búvárkodtunk és horgásztunk, majd friss sült halat reggeliztünk. Ki akartam próbálni ismét a horgász tudományomat, van mit tanulnom még ebben a témában is. Még délelőtt elindultunk délnek, a Kornati-szigetek mellett. Kellemes, 2-3-as szélben a hajó 3 csomós átlagebességgel haladt. Folyamatosan húzok egy damilt egy műhallal magam után, ma ráakadt egy kabát, (már megőrültem friss halat remélve, de a kabát láttán kicsit lelombozódtam)”.

Ludovika is aggódik, egy kicsit jobban is, mint kéne. Én furcsamód a nyugalom és az izgatottság határán billegek. Nem érzek magamban készletét, hogy a többi utassal együtt tépelődjek, pedig ha jól belegondolok, életem eddigi legnagyobb álma látszik szertefoszlani. Számomra itt a repülőtéren minden új, ezért inkább csendben figyelem,

hogy mi történik körülöttem. Ludovikám nagyon édes, 20 percenként felhív, hogy mi a helyzet, 20 percenként megnyugtatom, hogy minden rendben, várok. Többet nem tehetek. Áron is készülődik: „A hajó lassan már indulásra kész... A testvérem és a sógorom megérkezett Angliából. Estefelé közös sörözés a parton.”

Itt van ez az 1397-es kalmari unió. Hogy svédek, norvégek és dánok egy táborban. Persze a dán korona fennhatósága alatt. A svédeknek ez sehogyan sem tetszik, s 1513-ban az ifjabb Sten Sture kormányzó vezetésével kikiáltják függetlenségüket. Örömük nem tart sokáig, mert az új dán királyban emberükre találnak: II. Christian, ahogy mondani szokták: „komoly európai tapasztalatokkal rendelkező” (értsd: se Isten, se Haza) zsoldosserege 1520. január 19-én, átlépve Västergötland határát, az Äsunden-tó partján a bogesundi csatában leveri az ifjabb Sture – jórészt adómentességet remélő – parasztkatonákból álló svéd csapatát. Sturét, szegényt, térden találja az első ellenséges ágyúgolyó, s ezzel nagyjából a csatának is vége, mert hamarosan kileheli lelkét. Amit jó háromszáz év múlva, a 19. századi romantikus történelem-szemlélet szerint „élethűen” mutat be, szóval fantáziál, vizionál, Carl Gustaf Hellqvist *Az ifjabb Sten Sture halála a Mälaren-tó jegén* című festményén az utókornak.

II. Christian-Keresztély nevéhez cseppet sem illő kegyetlenséggel sújt le a függetlenségre áhító svédekre.

Miután 1520. november 4-én Stockholmban svéd királlyá koronáztatja magát, vacsorát ad Sten Sture a megígért királyi amnesztiában – „a múltat mindenestől elfelejtjük” – bízó híveinek, köztük a dán származású Kristina Gyllenstiernának, ifjabb Sture szépséges és harcias özvegyének, aki mellesleg férje halála után a Stockholmot védő hadak élére állt és négy hónapig dacolt a dán túlerővel.

Ez a neves esemény, szóval a több napig tartó dínomdánom, svédül *Stockholms blodbad*, dánul *stockholmse blodbad* néven kerül be a történelemkönyvekbe. A kibékülés ünnepének titulált ceremónia nagy mulatsággal kezdődik. Christian természetesen Kristinát is felkéri egy táncra (Kristina annyi mint *'exorabilis*, megkérlelhető, -engesztelhető, aki a kérésre hajol, meglágyuló, meginduló'): *Take this waltz, take this waltz / Take this waltz with the clamp on its jaws / Oh I want you, I want*

*you, I want you / On a chair with a dead magazine / In the cave at the tip of the lily...*⁴

November 7-én, szóval a közös ünneplés harmadik estéjén szereplőink a királyi palota nagytermébe hivatalosak. Érkezésük után a dán őrség bezárja a terem összes ajtaját, és színre lép Gustav Eriksson Trolle svéd érsek – akit mellesleg három évvel előbb közmegegyezéssel Sten Sture rúg ki stockholmi állásából, mert állítólag egy követ fúj a dánokkal –, hogy felolvasson a kor szokásaihoz nem illően rövid szöveget, amelyben eretnekséggel vádolja a svéd vendégeket. Magyarul: bekapathatók a király amnesztiáját, az egyház karmaiból úgysem menekülhettek. Kirúgtatok, hát most igitok a levét. S felmutatja azt az 1517-es dokumentumot, amelyen a jelenlevők közül 94-nek a kézjegye szerepel. A kilencvennégy aláírással ellenjegyzett és lepecsételt papíron ez áll: Troll érsekként ezután nem létezik. Vagyis ez a kirúgás ugyebár az akkori időkben a római katolikus egyház elleni büntettnek és eretnekségnek számít. Erre Kristina felszökik, felugrik, felpattan székéből és visítani kezdi, hogy a püspök felfüggesztése egekbe kiáltó pimaszság, és ócska szószegőnek titulálja Christiánt. Mire a dán, dühét nehezen lepezve, valami olyasmit dadog, hogy most itt valami teljesen másról van szó, majd erőt véve magán Kristinát leáruzza és ráripakodik, hogy a máglyahalált választja-e vagy inkább hogy élve eltemessék? Ifjab Sture özvegye aléltan a padlóra zuhan.

A dán bíróság mind a 94-et azonnali halálra ítéli. A Stortorgeten, Stockholm piacterén megrendezett vérfürdő Skara és Strängnäs püspökök lefejezésével kezdődik és másnap éri el tetőpontját. A Sture-párti szerencsétlenek között van Erik Nilsson, Kristina bátyja is. Hiányzik viszont Brask püspök, aki ama dubiózus kirúgáson a hivatásos túlélők hatodik érzékével cédulácskát rejt pecsétje alá: „E pecsétet csakis kényszer és erőszak hatására nyomtam.” A cetli életmentőnek bizonyul.

Kristina Gyllenstierna sincs közöttük. Mert Christiánnak mindenki azt tanácsolja, hogy kímélje meg a hihetetlenül gazdag özvegy életét.

A hullákat egy ideig közszemlén hagyják, majd áthajózzák Södermalm szigetére, máglyát raknak belőlük, és ifjabb Sten Sture kiföldelt és odaszállított földi maradványainak hozzáadásával elégetik. Az embertűz sokáig ég, és jó messzire ellátszik.

---

4 Leonard Cohen: Take This Waltz

Kristina ezek után Christian nevére íratja vagyona tetemes részét. Ezt teszi anyja, Sigrid is, az *exoratrix*, a kérlelő nő, akit a Trolle érsek sugallta ítélet alapján – egyetlen nőként – vízbe kellene fullasztani. Sigrid életben marad, igaz, teljesen vagyontalanul. De hát a koppenhágai kastély rettegett és gyalázatos hírű Blåtårn tornyába hurcolt svéd nagypapok kevéssel is beérik. Csak az a két félárva, beesett szemű kislány ne sikoltozna annyit álmában.

Azóta a 94 vértanú szelleme minden áldott év november hetedikéjének éjfélen a Stortorgeten gyülekezik és lassan áradó, fehér ködként elindul a kikötő felé.

Itt a reptéren összebarátkoztam egy értelmesnek látszó férfival, és Peti tanácsára hallgatva kiharcoltunk 8 eurónyi ételjegyet útitársainknak, majd jóízűt beszélgettünk a vitorlázásról és a repülésről. Közben fél szemmel figyelem Áron készülődéseit: „Mostanában élvezem az életet, csokit eszek és gyümölcsöt egész nap. Este 1-2 hideg sör is lecsúszik (néha cigi is). Ki kell élvezni még egy kicsit az életet :)) Ma reggel Édesapám a konyha világítását javította meg. Délután átmentem a tesómmal és a sógorommal Izolába, mivel akartam venni 2 új csigát az orrvitorlához. Édesanyám, húgom és Andor megérkezett délután, így ma ismét sörözni kellett a marinában levő Skipper's vendéglőben :) Egész nap pakoltam szokás szerint, egy kishajónál ez a legfontosabb művelet, az a cél, hogy minden elférjen. Ákosék elhozták a maradék ételkészletet, ami körülbelül 150 kg volt. Minden a helyén van, már csak el kell indulni. Este nagyon finom volt a búcsúvacsora, és főleg a hideg sör!”

Kellemes társaság ez az úriember. Lászlónak hívják, és kismotoros repülőgépeken pilótaként dolgozik. Az aggodalom nem hagy 100%-osan nyugton. Utát másfél órája nem tudom elérni telefonon, és aggódom, hogy késői érkezésem rájuk nézve milyen kellemetlen. Azon gondolkodom, hogy inkább reggel megyek hozzájuk. Az éjszakát valahogy eltöltöm a repülőtéren, nem szeretném őket (a jelenlegi állás szerint) éjjel 2-kor zavarni. De ehhez el kellene őt érnem, nehogy feleslegesen maradjon ébren. Mire ezt leírtam, az aggodalmam eléggé megnövekedett. Laci invitál, hogy igyunk meg egy pálinkát, ételt úgyse kapunk 8 euróért itt. Ártani nem ártana, gondolom, és csatlakozom hozzá a pulthoz. Áron: „Sajnos, éjszaka nem tudtam aludni, mert nagy

a hajóforgalom. Néha nem vesznek észre... Folyamatosan figyelem a többi hajó mozgását (halászhajókéét is természetesen). Egyszer kicsit elbóbiskoltam és egy nagy hajó motorzajára ébredtem, aki tőlem 15 méterre haladt el... Reggel tovább erősödött a szél, Tanger előtt levettem a nagyvitorlát, később már csak egy kis viharfocok volt fent. A szél Bf. 6-7, folyamatos eső és a köd miatt rossz a láthatóság, kb. 1 tmf. Emiatt reggel ismét el akartak ütni, ismét csak 15 m volt a két hajó között. 10-től tovább erősödött a szél, emiatt nem tudtam a hajóforgalomra koncentrálni. Ekkor történt életem egyik legdurvább élménye, egy hajó motorzajára figyeltem fel. Felém jött!! Mivel lassan haladtam és az áramlás is kezdett ellenem dogozni, így nagyjából manőverképtelen voltam. A motort is próbáltam, de nem sokat ér ilyenkor. (Közel max. fordulaton 1 csomóval lehet haladni: de ez már az óceán, a hullámok folyamatosan lelassítanak...) A hajó orrhulláma elmosta a hajómat, becsapott a cockpitbe, én csak kapaszkodtam és vártam mi fog most történni? Szerencsére a hullám eltolt és a hajó nem szívott magához. Később láttam, hogy a hajó is manőverezett egy kicsit. Végül is észrevettek, csak majdnem későn. Nem a radart nézik általában, hanem a tévét, sokan így fogalmazznak. 12:00 után az áramlás kezdett visszahúzni a csöbe, a motor sem volt elég. Sajnos, lassan csúsztam vissza. Természetesen megjött a nyugati szél is.”

A stockholmi vérfürdőt követő gyász után a svédek hamar észbe kapnak – egy vérfürdő elvégre mégiscsak: vérfürdő. Főleg ha az égő hullák büze napokig az orrokat facsarja. A felkelők élére álló fiatal nemes jó családból származik. Apja tizenhárom éves korában Uppsalába küldi az egyetemre, hogy tanuljon meg latinul és németül. Négy év múlva már ifjabb Sten Sture udvarában apródoskodik, ahol elsajátítja az udvari szokásokat és a vívás művészetét. Tehetséges ifjúnak bizonyul, hamarosan tiszti rangot kap és az a megtiszteltetés éri, hogy 1518-ban a brännkyrkai csatában ő az első zászlóhordó, majd annak a küldöttségnek a tagja, aki a harc után leülhet II. Christiánnal tárgyalni. Neki esze ágában sincs tárgyalni, túsul ejti a hat svéd nemeset és visszahajózik Dániába. Gustávnak, mert így hívják fiatal emberünket, 1519 szeptemberében sikerül megszöknie Kalø szigetéről, s fél évig Nikolaus Brömse lübecki polgármesternél húzza meg magát.

1520. május 31-én tér vissza leigázott hazájába. A kalmari kastély úrnője, Anna Eriksdotter és a helyi nemesség kitörő örömmel fogadja a menekültet, annál kevésbé dánok ellen lázító, szenvedélyes szavait. Gustav csalódottan indul Közép-Svédország felé. Megrökönyödésére Smålandban és Östergötlandban ugyanaz a dánpárti légkör fogadja, hogy Södermanlandba, Joakim Brahe sógorához megérkezve döbben-ten megállapítsa: mindenki Christian stockholmi koronázására készülődik. Térden állva kérlel, sír, káromkodik, őrjöng. Mindhiába. A következményeket már sejthetjük: apját, Erik Johanssont, Joakim Brahét, a sógort és két nagybácsiját is lemészárolják a dánok. Akik persze őt is lázasan keresik, úgyhogy menekülnie kell. Miután a novemberi Dalarnában is süket fülekre találnak lázító szavai, útját a norvég határ felé veszi. Eközben nagy lassan Morába is megérkeznek a fővárosi megszárlás hírei. Elő a két legjobb sífutót! Nyomás Gustav után! A parókájukat erre az alkalomra sutba dobó *sportsmenek* Sälen közelében érik utol a jövődöbéli hőst, aki jövődöbéli dicsőségére gondolva természetesen azonnal visszafordul. Kopperbergben ezer bányász csatlakozik maroknyi csapatához. 1521 áprilisának végére a jobbadán svéd parasztokból álló sereg magáénak mondhatja Dalarnát, Gästriklandot, Västmanlandot és Närke-t. A sereg júniusban már Stockholm falai alatt van, de az ostrom, szaktudás hiányában, szóba sem jöhet. Augusztus végén Gustavot kormányzóvá választják, noha a megerősített várak és városok dán kézben maradnak, mert a svéd csapat nem ért az ostromhoz. Ha értene ehhez, akkor sem lennének ostromló fegyverei. Ellenfele, Søren Norby, Gotland hűbérese és a dán flotta parancsnoka nem adja olcsón az irháját. Jó évnek kell eltelnie, míg segítség érkezik Hermann Plönniestől, a hamburgi tanácsúrtól, aki hajóival visszafoglalja Kalmart és Ölandot. Gustávnak később busásan vissza kell fizetni ezt a baráti segítséget. A csillagászati összeget úgy teremti elő, hogy az akkori idők kézzelfogható lehetőségét kihasználva országával együtt vallást vált, és államosítja a svéd katolikus egyház teljes vagyonát. S még egy esztendőn múlik, míg 1523 nyári napfordulóján győzedelmesen bevonulhat Stockholmba. Itt bosszúsan kell megállapítania, hogy Kristina Gyllenstierna népszerűsége még az övét is felülmúlja. Noha Kristina csak két év múlva, a svéd-dán békeszerződés után térhet vissza hazájába, ahol azt rebesgetik, hogy korábban

Søren Norby megkérte a kezét, s ő állítólag igent mondott, hogy magának s gyerekeinek megszerezze a svéd koronát.

Az 1527-ben hazatérő Kristinát Gustav Eriksson, akit közben svéd királlyá koronáznak, és ezentúl I. Gustav Vasának hívatja magát (a család Kalász elnevezésű birtoka után), azonnal felelősségre is vonja, hogy a szép özvegy miért nem tartja magát távol a politikától, de Stockholm egykori hős védő(nő)je mindent tagad, és hamarosan feleségül megy Johan Turessonhoz, a rézbányáinak köszönhetően európai hírű Falun hűbérurához. És megígéri a hatalmát és népszerűségét féltő Gustávnak, hogy kerülni fogja a politikát.

1527-ben a konzervatív Dalarnában felkelés tör ki Gustav köpenyegforgató vallásossága ellen egy magát Daljunkernnek nevező titokzatos figurával az élén, aki a rossz nyelvek szerint nem más, mint ifjabb Sture elsőszülött fia, Nils. A felkelést vérbe fojtják. Daljunker Norvégiába menekül, majd Németországba, ahol elfogják, és Gustav parancsára kivégzik. Ezek után Kristina levelet ír királyának (*exoratio* 'megkérlelés, sikeres kérés'; *peccatorum* 'engesztelés'), hogy tudomása szerint Daljunkern nem az ő fia, mert az egy „gazember és imposztor”. Tény, hogy az alig tizenöt éves kamasz halálának körülményei a mai napig tisztázatlanok. Sok történész úgy véli, mégis Kristina fia volt.

Este fél tíz van. A járatunkra már 6 órás késés van kiírva. A hangulat ennek ellenére jó. Lacival és barátaival már a negyedik pertut isszuk a Duty Free shopban vásárolt pálinkával. A barátja, Csaba, 50 év körüli, szintén nagyon kellemes ember. Az ásitó utasoktól elkülönülve, jókedélyűen poharazgatunk a váróterem egyik pultján. Ahogy nézem, Áronnak sem megy rosszul a sora: „Tegnap este a halászhajó watchman-jével kávézgtam, brandyztam, majd ahogy itt minden halász, tekert egy hasis cigit... Megmutatta a hajót (Al-Manar), ami a halásztanulók oktató hajója itt a kikötőben. Továbbá mind a 46 kötést megmutatta, amit ismert :) Sokat beszélgettünk a tengerről, és a viharokról is. A családjáról is mesélt: ő 37 (kinéz 45-nek), a felesége 24 éves és van egy 7 hónapos és egy 4 éves lánya. Jó élete van :))) Délután Abdullal, barátjával és annak feleségével teáztam a lakásukon. Hihetetlen: itt a kikötőben mindenki halász és mindenki hasist szív.”

Gustávnak hatalmas megszilárdulása után egyetlen álma van, amit úgy hívnak: *Dominium maris Baltici*. Ismerjük el, királyhoz méltó álom, hisz nem kevesebbről van szó, mint a Balti-tengert környező államok kereskedelmének az ellenőrzéséről. De hát ott vannak az erős német Hanza-városok, akiknek, emlékszünk, a katolikus egyház vagyonából visszafizette ugyan tartozásait, de ezek a nekik adományozott kereskedelmi privilégiumokról még nagyon sok pénzért sem hajlandóak lemondani. Gustav tudja, hogy ezt az áldatlan *status quot* csak egyetlen mód van megszüntetni: nincs más hátra, szövetkezni kell a gyűlöletes dánokkal. Ezek után 1534-ben a *Dominium maris Baltici* már a svédeké.

Hál' istennek Utát, Guszti feleségét végre el tudtam érni. Nagyon sajnálja, ami történik, és szeretettel vár. Az utasok között időközben felröppent a pletyka, hogy a kinti reptéren nem vár majd ránk busz, és onnan 110 km-re van a város. Felhívtam a szállítócéget, szerintük a buszuk ott lesz, bármikor érkezzen is a gépünk. Elmondom ezt az utasoknak, de a pletyka továbbra is él. Nekem mindegy. Áron helyzete jobban aggaszt: „Éjszaka belázasodtam és hajnalban a gyomrom is elkezdett fájni. Az éjszakám sok-sok lázálomból állt. Beteg vagyok!! Ilyenkor a vitorlázást valahogy nem kívánja az ember. Még a malagai megfázás jött elő ismét, plusz egy marokkói bélfertőzés. Nem volt túl higiénikus az ételfelszolgálat... Reggel rádiózni sem tudok. Egész nap csak fekszem és pihenek. A teán és a levesen kívül mást nem eszek, mert egyből ki is menne belőlem. Plusz Bolus adstringens és Algopyrin. A hajót az autopilot viszi kb. jó irányba... Attól félek, ha nem javul a helyzet, könnyen kiszáradhatok és legyengülhetek, ami a tengeren nem jó dolog. Ilyenkor egy kötél meghúzása is nehéz feladat. Kijött a számon egy herpesz, illetve a számban néhány afta jellegű 'valami', remélem ez az utolsó ajándék Marokkóból.”

A kimagaslóan tehetséges, az evilági létben sikeres emberek gyerkeinek nehéz a sorsa. Az isteni adottságnak túl nagy az árnyéka. A szerencsésebb esetek ritkák. Amikor a világhírű zeneszerző szeretettel egyengeti fia karrierjét. Az elmeelborulással, korai halállal, öngyilkossággal végződők annál gyakoribbak. Amikor a kamasz fiú apját másolva mértéktelen, csélcsep fehérbor-fogyasztóvá lesz, vagy apja útját akarja újrajárni („a költészetben, bár azzal is próbálkozom,

kedves atyámat nem közelíthetem meg, de hogy önála jobb színész leszek, arról már felelni merek”), s huszonévesen testileg-lelkileg kiég, vagy egyfolytában igyekszik, ír, írogat, aztán amikor látja, hogy apjától egyetlen elismerő szó sem érkezik, elmegy önkéntesnek a háborúba, a halál közvetlen közelében él, de bárhol is legyen, kitűzi apja fényképét szétbombázott szállásainak falára, majd, hogy ezek után sem érkezik bár egy biztató szó, beveszi a halálos mérget.

Az apa túl nagy árnyéka legtöbbször szomorúságot, önrombolást, káoszt eredményez fiai és lányai lelkében. Ez történik Gustav halála után is. Dinasztiaharcok, vallási összekülönbözések. Legnagyobb fiát, XIV. Eriket kisebbik testvérei, Johann és Karl taszítják le a trónról. Johannból király lesz, de fittyet hányva apja hagyatékára, elveszi feleségül a lengyel Jagelló-házból való katolikus Katharinát. Még ez sem elég, fiát, Zsigmondot katolikusnak nevelteti, hogy lengyel királlyá választathassa, aki, miután örökli apjától a svéd trónt, a Stockholm melletti Szürke Kolostorba jezsuitákat hívat, hogy megkezdjék az ország rekatolizációját. Ezt VIII. Kelemen pápa, Giordano Bruno gyilkosa is lelkesen helyesli, hisz jól tudja, az egyesített svéd–lengyel flotta sikeresen megtámadhatná a gyűlöletes, szakadár Angliát. Kevésbé örül viszont neki a Värmlandot és Södermanlandot egyesítő hercegségébe visszahúzódottan élő testvér, Karl, akinek sikerül a svéd rendeket a maga oldalára állítania, s az éppen Lengyelországban tartózkodó Zsigmondot letaszítja a svéd trónról.

Kaotikus évek: cselszövés cselszövést követ. Hadd ne részletezzük: a nagy árnyék korszaka ez. Gustav Adolfra, Karl fiára, Gustav Erikson unokájára, vagyis a hajó jövendőbeli megrendelőjére nehéz örökség vár.

Az unokák, ha lesznek, és életképesek, sokkal pragmatikusabbak. A nagy árnyék már csak foszlányokban, ha megvan. Ennél sokkal kézzelfoghatóbb a szerzői jogokból származó bevétel: kiadatlan kéziratok, határozott vagy kétségbeesett kérésre sem elégetett piszkozatok, vázlatok, kéziratvezetők, személyes naplók. Az áruba bocsájtható, busánsan jövedelmező hírnév. Ez persze egy dinasztianál, ha mégoly fiatal is, kicsit másképpen működik. Vannak, akik Gustav Erikson unokáját, Gustav Adolfot alexandriai hódítónak tartják. Mások a német protestantizmus megmentőjét látják benne. Égi jelenségnek vélik, akiben az evangélikus jámborság és személyes bátorság hadvezéri zsenialitással

és politikai éleslátással ötvöződik. Javára legyen írva, hogy fiatal korban állítólag szorgalmasan feljegyezte személyes benyomásait, de naplója 1697-ben a Tre Konor kastélyban tomboló tűzvészben, sajnos, elpusztult. Nevelését apja, Karl, tudjuk, a dicsőséges Gustav Vasa fia, két olyan tudósra bizza, Johan Skyttére és Johannes Bureusra, akik uralkodói pályára állítják az ifjút. A klasszikus nyelvek mellett a természettudományokra esik a fő hangsúly, mert a hadviselés művésze, résztudományainak ismerete nélkül, vereségre volna ítélve.

És persze a svédek históriájára, amit Bureus professzor – figyeljünk! – Johannes Magnus 1554-ben, Rómában megjelent *Historia de omnibus Gothorum Sueonumque regibus* című művéből oktat. Eme *opus* szerint a svédek tulajdonképpen a népvándorló gótok utódai, s királyaik Noé egyenes ágú leszármazottai. Mi sem bizonyítja ezt jobban – írja Johannes Magnus –, mint az ősrégi kultúrát őrző gót rúnák fennmaradása, sőt használata, főleg Dalarna tartományban. Johannes Magnus, aki mellesleg az utolsó svéd katolikus érsek, nem fehér holló ebben az együgyű történetben. A létezésében veszélyeztetett svéd államnak stabil ideológiai alapokra van szüksége. A XVI. század svéd humanistái neki is állnak megépítésének, s kidolgozzák a svéd kontinuitáselméletet, amely egyenesen az antikvitás gótjaiig vezet vissza a svédek családfáját. Ismerős a képlet, kedves erdélyi olvasóm?

A góticisták munkájukat létező hagyományokra alapozzák, hisz az elmélet alapvonásaival már a középkor fénypontján is találkozunk. VII. Gergely pápa a svéd királyokat 1081-ben „visigothorum regesnek”, a vizigótok királyának titulálja. Ezek a történelmi spekulációk alapvetően Cassiodoros, jobban mondva Jordanes *Geticájának* ismeretére utalhatnak, noha a légből kapott információk az idők múlásával egyre terebélyesedő, önálló életre kaptak. Az 1300-as években felröppenő gondolatot a titokzatos Magister Mathias viszi tovább, s Mózes öt könyvének parafrázisában már nemcsak a svéd királyságot, de számos más európai népet is a gótoktól, illetve a götaroktól származtat. 1434-ben a bázeli zsinaton Nicolaus Ragvaldi svéd püspök figyelemreméltó beszédet mond, amelyben a gótok tetteinek dicsőségét egyenesen átruházza a svédekre.

Johannes Magnus itáliai száműzetésében megírta s csak halála után megjelenő *opus*ában veti először papírra a góticizmus alaptézisét, amely szerint Svédország minden más országénál régebbi és nagyszerűbb

elődökkel büszkélkedhetik, mi több, királyainak családfája Noé unokájáig, Magógig vezethető vissza. Magnus szerint a gótok 871 évvel az özönvíz után elhagyták skandináv honukat, hogy Berik királyuk vezetésével az egész világot leigázzák. Az már csak hab a tortán, hogy Olof Rudbeck, az uppsalai egyetem orvosprofesszora *Atlantica* elnevezésű, 1674 és 1702 között megírt hatalmas, négykötetes fő művében leszögezi: a regék homályába vesző és az összes európai kultúra bölcsőjének tartott Atlantisz nem más, mint Svédország. Akaratlanul felvetődik a kérdés, mikor gyógyított ez az ember, ha egyfolytában mással foglalkozott? De hát ilyen már ez a világ, tele van műkedvelő orvos-írókkal, -festőkkel, -zenészekkel, míg a fordítottjára, testi gyógyításhoz értő írókra, festőkre, zenészekre eddig még nem akadt példa; a teljesség kedvéért azért tegyük hozzá, hogy a titkos tanácsosoknál, biztosítási ügynököknél, entomológusoknál vagy programozóknál nem is vetődik fel ez a dilemma.

Rudbeck művét elismerően fogadja a nemzetközi kritika, noha góticismusa ekkorra már jócskán elavult, hisz a nagy északi háború után Svédországban összeomlik az abszolutisztikus hatalom, politikailag értelmét veszti a sok munkával, gondosan kiókumlált kontinuitás-elmélet.

Időközben rövid és tartalmas beszélgetést folytattam egy idős hölgygel mobil nyomogató generációm lehetőségeiről és korlátairól. Érdekes beszélgetés volt, mindenképpen építő jellegű. Áron: „Évs közben rájöttem, hogy ekkora szakállal nem könnyű kultúraltan enni. Még szerencse, hogy mások nem látják. Így nagy szakállal kicsit máshogy kell enni, mint szakáll nélkül. Estefelé müzlit és almát ettem, majd később még májkrémes kenyeret, sajnos. Ezt nem kellett volna, hajnalban ismét nagyon fáj a hasam.”

A kiskorú trónörökös azzal kezdi, hogy az egységet visszaállítandó egy *Királyi menlevél* aláírásával garantálja a protestáns nemesség előjogait, cserében nagykorúvá válásakor majd királlyá koronázzák és átveszi az ország kormányzását. A dokumentum szerzője nem más, mint Axel Oxenstierna, a fiatalkorában rostocki, wittenbergi és jénai egyetemeket megjárta, már a megboldogult papa által is nagyra tartott diplomata. A góticismus szellemében felnevelt Gustav Adolf 1617-es

koronázását gót lovagi tornának inszcenálja, amelynek főszereplője természetesen ő maga, Berik gót király jelmezében. Ettől fogva, míg Svédország európai nagyhatalomnak számít, és hírnevét, becsületét és tekintélyét a gót királyi genealógia rangidősségére alapozza: a góticizmus a tekintélyelvű államiság fontos ideológiai eszköze: a belpolitikában mitikus magasságokba emeli a királyt, a külpolitikában legitimálja az agresszív expanziót.

Az események felgyorsulnak: 1612. január 10-én, azaz hat nappal királyi esküje után, Gustav Adolfnak máris hadba kell vonulnia, mert IV. Christian tüzzel-vassal vissza akarja állítani a dánoknak oly kellemes kalmari uniót. De a svéd királyfiban emberére talál, mert Gustav Adolf egész életében szenvedélyes katona. Gyakran a csatasor élén harcol, a hirtelen érkező halállal kacérokodva; könnyelműségét mi sem bizonyítja jobban, mint csatákban szerzett számtalan sebesülése. És tisztjeit szakadatlanul a virtuális világban élő dicsőséges gót elődök állítólagos erényeire buzdítja: tudás, autoritás, hűség, mértékletesség, jóindulat, szorgalom és igazságosság! No meg elméleti tudás, múltbeli csaták tudományos elemzése (vajon ezen múlik a győzelem?), mint ahogy ő teszi, számtalanszor, megszállottan, merthogy aki megérti a múlt győzelmeinek és vereségeinek logikáját, a jelenlevő veszélyre is másképpen, önnön hasznát gyarapítva reagál. Számtalanszor megemlíti, hogy nem érdekli a hírnév, hogy azt megvetendő indítéknak tartja. 1629-ben meg, számos csata és a lengyelek felett aratott elsöprő győzelem után, a svéd birodalmi tanács előtt egyenesen kijelenti: „Remélem, nem fogjátok azt mondani rólam, hogy tetteimet a hívságos dicsőség vagy valami más vezérelte, hisz tudjátok, életemet a haza hasznára és biztonságára tettem fel.”

Gustav lánya, az öt trónon követő s apja kívánságára „erős protestáns férfinak” nevelt Kristina, fittyet hányva a Birodalmi Tanács tiltakozására, tízévnyi uralkodás után lemond a svéd koronáról unokatestvére és fiatalkori titkos szeretője, a jövődöbéli X. Karl Gustav javára, majd nem sokkal később katolicizál, aminek okait azóta is találgatja a világ. Hogy állítólag ezzel akart bosszút állni szigorú, protestáns neveltetésén. Vagy mert a katolikus országokban szárba szökkenő barokk művészet szerelmese volt. Netán csak szabadon akart élni a hön szeretett, lágy klímájú Itáliában, csinos délszaki fiúkat, de főleg

lányokat becézgetve. Esetleg döntésekor hajadonkori számtantanára, Gottfried Franken jezsuita szerzetes rontása homályosította el tudatát. Tény, hogy Kristina megtérését nagy győzelemként ünnepli a katolikus világ, hisz VII. Sándor pápa nem akárkit bérmál meg Maria Alexandra névvel, hanem a harmincéves háború protestáns hőséneke lányát, aki ezek után Kristina Alexandraként írja alá leveleit. Igaz, fittyet hányva új felekezetének szokásaira nagyon ritkán gyónik, kikérve magának, hogy ő nem tévesztendő össze holmi bigott nőszemélyekkel. A vallási tolerancia híveként határozottan elutasítja a franciaországi protestánsok üldözését, majd személyes védelme alá helyezteti a római zsidókat, noha már jócskán megutálta a politikát, és legszívesebben a tudománynak és művészetnek szentelné életét római otthonában, a Palazzo Farnesében. Nos, ennek a csodálnivaló királylánynak van egy érdekes megjegyzése apjáról: „Szerencsétlenségére egy hazugságért áldozta fel magát. Vagy pedig azért a lélektelen árnyért, amelyet az emberek hírnévnek neveznek.”

Kristinának, akit az évszázadok során előszeretettel észak Pallasz Athénéjének vagy Szemirámiszának vagy Szibillájának neveznek a népek, igaza van. Apja udvari költőket etet-itat, hogy tetteit latin versekben dicsőítsék, és horribilis összegeket áldoz két pillérre felépített háborús propagandájára. Az egyik a Vasa-elődök hírneve, a másik a világhírű Paracelsus asztrológiai jóslata, mely szerint Észak Oroszlánja le fogja győzni Dél Hidráját (másutt Dél Keselyűjét), hogy utána földünk békében várhassa Urunk eljövételét. Mondanunk sem kell, hogy a hivatalos doktrína szerint az igazszívű oroszlánt Gusztáv Adolf protestáns király testesítette meg, a gonosz hidrát vagy keselyűt meg a katolikus II. Ferdinánd.

Negyed 11-kor egy másik rémhír ütötte fel a fejét az utasok között, miszerint a járatunkat törölni fogják. Mire Áron: „Dél előtt olyan mintha egy cápa úszott volna el mellettem. (Kétszer is láttam az uszonyát.) Ebéd: szalámis lecsó (3 paradicsom kezdett megromlani!) Amíg készítem az ebédet, addig vitorlát varrok... Mögöttem jönnek a hullámhegyek, folyamatosan nyomnak le délnyugat felé. Néha be is csapnak hátul a cockpitbe, de még elviselhető az állapot. Esik az eső délután, de ez már meleg eső!”

Aki hadvezér és államférfi egy személyben, annak egész életében a védő és a hódító szerepe között kell lavíroznia. Gustav Adolf mindvégig két célt követ: országa érdekét és a lutheranizmus megvédését. Az utóbbiért még arra is képes, hogy a nagy felekezeti háborúban szemrebbenés nélkül elfogadja a pápista Franciaország szubvencióit. És persze ízig-vérig katona, bár egyik levelében azt írja a háborúról, hogy az összes gonoszságnak nem folyama, nem is tava, hanem a tengere.

Az sem kizárható ugyanakkor, hogy G. A., az oroszán mindezt önérdekből teszi, családjának, fiatal dinasztijának javára. Igen ám, de ennek a fiatal protestáns dinasztianak van egy az 1544-ben kiállított örökösödési szerződésben főszerepet játszó, azaz jogerős kakukktója: III. Zsigmond, a katolikus unokatestvér, király ugyan, de a lengyel választókirályság, amelyben az utódlás fölöttébb kétséges. Nem, Zsigmond, a Lengyelhonba szakadt Vasa-sarj – ha van benne egy csepp uralkodói ösztön, és van! – semmiképpen sem mondhat le a papíron őt megillető svéd trónról. Tehát szövetségeseink után néz, s miután ő és II. Habsburg Ferdinánd jó párszor kölcsönösen kitolnak egymással, a távoli Spanyolországban talál megértő segítségre, hisz a madridi Habsburgoknak úgymint régóta fáj már a foguk az älvborgi flottatámaszponton, ahonnan kényelmesen megtámadhatnák Észak-Hollandiát és Angliát.

Miután III. Fülöp felveszi Zsigmondot az Aranygyapjas rend lovagjai közé – ami többek között azt jelenti, hogy ezentúl, ha Spanyolhonban jár, bejelentetlenül, vagyis szabadon közlekedhet a királyi palota termeiben, és nem kell levegye kalapját Fülöp társaságában –, a lovagkollégák elhatározzák, hogy balti hadiflotta kiépítésébe kezdenek.

Kicsit lehangoltan Petit hívom. Elmondja, hogy utánanézett, és ez kizárt, a gépünk nem messze van Pesttől, és 11-kor fel fog szállni. Ezt is elmondom az utasoknak, de ők továbbra is aggódnak. Nem tudok velük mit tenni, hagyom őket, hadd éljék majd át a megkönnyebbülés érzését. Megéheztem. Áron meg éppen vacsorázik: „Végre meleg étel! Rizses-hagymás-répás-virslis-szalámis-chilis... nem is folytatom, mindegy beleraktam, ami volt, és eddig ez sikerült a legjobban!! Sajna, a gyúáskrém elfogyott, kishajónál nem lehet mindenből nagy készlet. Az óceánon, ahol kisebb a hajóforgalom, a kabinban alszok. Ha nagyok

a hullámok, akkor a plexi ajtót berakom, hogy a víz ne csapjon be, de jól kilássak! Ilyenkor 1-2 óránként felkelek ellenőrizni a forgalmat és a hajót. Rögzített kormány, beállított vitorla.”

Mi meg jókedvűen beszélgetünk a pilóta Lászlóval, a szintén pilóta Csabával, Stefannal, az idős stockholmi taxisofőrrel és Emesével, a volt főorvosnővel, aki nagyon jól látja az én korosztályom problémáit. Ha ez a gép időben elindul, ezeket az embereket valószínűleg sohasem ismerem meg. Kár lett volna. Örülök, hogy így alakult.

És feltűnik a színen egy bizonyos Albrecht Wenzel Eusebius von Waldstein, azaz Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna, ismertebb nevén Wallenstein, a Habsburgok szolgálatában álló hadvezér, akinek nagyapja még nagy hévvel teszi kötelezővé a protestáns hitet birtokain. Őt magát, a tizenegy éves korára árván maradó fiúcskát gyámja, Heinrich Slavata, anyjának egyik sógora, kezdetben a táboritákat és valdenseket tömörítő, figyeljünk!, a hadi szolgálatot megtagadó és Luther Mártonnal több ízben tárgyaló, de egyezséget vele kötni képtelen, mert a cölibátushoz, a hét szentséghez és a katolikus eukarisztia tanához ragaszkodó jednota bratrskákkal, vagyis cseh testvérekkel neveltet, majd a sziléziai Goldberg latin nyelvű, evangélikus iskolájába küld, később meg az altdorfi protestáns akadémiára, hogy onnan a hevesvérű ifjút két lábbal kirúgják, mert mámoros dühében félholtra verte hűségese szolgáját.

W., miután gyámja meghal, jó ideig nyomtalanul eltűnik, állítólag hogy megtegye a maga kis *Grand Tour*-ját. Erről a kalandozásról csak annyit tudunk, hogy ifjunk megfordult a pádovai és bolognai egyetemeken, megtanult olaszul, majd beállt Karl von Burgau örgróf apródjának, és áttért a katolikus hitre. Ami akkorjában körülbelül annyit jelentett, mintha valaki kifordította volna a megkopott köpenyét.

Noha Franz Christoph von Khevenhüller históriaíró szerint Wallensteinnél másmilyen a gyerek fekvése, mert egyszer mámorosan elaludván az ambrasi kastély valamelyik ablakában, arra ébredt, hogy zuhan lefelé a ki tudja, hányadik emeletről, de csodák csodájára földet érve nem esett bántódása. Minthogy ezt a csodát nehezen lehetne doktor Luther Márton számlájára írni, a földet érve testi épségéről meggyőződnie akaró, magát tetőtől-talpig végigtapogató ifjú W. Szűz Máriában vélte felfedezni megmentőjét. Ami a pszichoanalízis hívei számára

bizonyára kézenfekvő döntésnek számítana egy tizenegy évesen árván maradt férfiú esetében, ha az említett exkluzív *establishment* hölgyei és urai nem lennének egytől-egyig megveszekedett ateisták.

De vessünk egy pillantást Wallenstein horoszkópjára! Ezt a prágai császári csillagvizsgáló világhírű főnöke, Johannes Kepler készítette el, aki mellesleg igazi tudós volt, és rühellte a csillagjósolást, de azért szorgalmasan üzte privátice, hisz a közalkalmazotti fizetés nevetségesen alacsony volt az udvarnál, s a jövőjüket tudni akaró urak jól fizettek. A Prágában megforduló Wallensteint a Mester nem fogadja személyesen, csak pontos születési adataira kíváncsi. „Éber, bátor, serény, nyugtalan természet, mohón sóvárog minden átalakítás, újítás után, s fittyet hányva a közemberekre és cselekedeteikre, az újat, a ki nem próbáltat, vagy amúgy srégnek tartott dolgokat kedveli, de ezt megtartja magának, kifele nem mutatja.”

Ha valaki elhatározza, hogy újrakezd, mert amit addig megélt, megmagyarázhatatlan, vagy boldogtalanná tette, magára veszi a szabadság magányát. Minden újítás jól jön, mert tagadja a megélt vagy elképzelt rettenetet, de legalábbis a kellemetlen, elfogadhatatlan adottság jogosultságát. De vajon mi az új? A létezőnek az ellentéte? Az összegubancolódott értékeket és értéktelenségeket, erényeket és bűnöket a maguk megérdemelt helyére rendező ismeretlen?

Szóval amikor ez a sokak által szimpla parvenünek bélyegzett W. Észak-Németországban nagy területeket foglal vissza a Katolikus Ligának, a spanyolok is érdemesnek látják követeket küldeni Lengyelországba, Solre gróf és d'Auchy személyében, azzal, hogy királyuk költségén hozzájáruljanak egy 24 hajós balti-tengeri hadiflotta kiépítéséhez, amit Wallensteinnek 12 ezer katonával kell felszerelnie.

Persze katolikus kuzinja ténykedéseit Gustav Adolf sem nézi karba tett kézzel, és – még mielőtt óriásinak számító haderejével, ötven csatahajóval (ez hadiflottájának csak egyharmada) egyetlen ágyúlövés nélkül megadásra kényszeríti a kelet-porosz Pillau kikötő erődítményének védőit –, 1625 telén a Skeppsholmen szigetén működő legnagyobb hajógyárban feladja a rendelést két királyi zászlóshajó megépítésére.

Ezek egyike a mi Vasánk.

Ebben a korban a művészetpártolás magától értetődő az európai hercegi udvarokban, nem úgy XII. Károly svéd királynál, aki minden pénzét a háborúzásra költi. Pár száz évvel később, Anglia terrorbom-

bázásának idején, egy kormányülésen a hadügyminiszter, a haza végveszélyére hivatkozva a kulturális kiadások, a teljes humán szféra költségeinek lenullázását javasolja, hogy ezek a pénzek is a védelemre fordíttassanak. – Jó – mondja Churchill –, de akkor voltaképpen miért harcolunk? Károly fiáról, II. Gustav Adolfról elég biztosan állítható, hogy nincs humorérzéke (nagyon kevés katonának van! Andrej hercegnek sincs. Bezuhoznak igen, de ő civil volt), de azt már korán felismeri, hogy a művészetek politikai céljainak szolgálatába állíthatóak, és a kultúra támogatását teljességgel a háborús propagandának rendeli alá. Meg hát ott van szívében a túske, hogy valójában nem ő Svédország jog szerinti királya. Szóval az esztétikát érdekeinek rendeli alá, számára nem a jelképek sokszínűsége és a műalkotások minősége a fontos, hanem néhány, a propaganda számára kiemelt fontosságú szimbólum minél könnyebb sokszorosíthatósága. Kedves művészet, itt most szó sincs az emberi alkotóerő szívet melengető és épületes erejéről, itt minden a király körül forog, és róla szól. Ő a svéd király, és senki más. *Capito?* És ezt még Lengyelországban is értsék meg! Ha nem értik, hát kapnak divatos röpiratot, számtalant, amelyen ő jó és igazságos fejedelmként ábrázoltatik, mi több: a kor allegóriaimádatának megfelelően Herkulesként. Esetleg az Ószövetség Dávidjaként.

A svéd király tudja, hogy a lengyel hadjáratban jócskán legatyásodott népe korlátlan támogatására és feltétlen engedelmisségére van szüksége. Ennek érdekében masszív szó-, írás- és képes propagandát indít, és minden svéd számára kötelezővé teszi az általa meghatározott ünnepnapokon a templomozást, ahol őt az evangélium egyetlen igazi bajnokaként és a protestantizmus legerősebb bástyájaként hirdetik a „csókos” szószékekről. *„Ezt mondja az Úr – döngik a lelkészek Jeremiással: – Nézzétek, egy nép közeleg észak felől, a föld széléről egy hatalmas nemzet tör elő. / Fegyvere nyíl és lándzsa, kegyetlen és nem ismer könyörületet; csatakiáltása, mint a tenger zúgása, lovakon nyargalnak, s mind harcra kész...”*⁵. Ezt az északi népet a német protestánsok a svédben vélik felfedezni. Mindez összekötve – a gyengébbek kedvéért – a paracelsusi oroszlanos jóslattal.

Ha figyelembe vesszük a Vasán található több mint ötven oroszlan-szobrot, kézenfekvőnek tűnik a feltételezés, hogy Gustavnak a harminc-

éves háborúba való belépéshez, s ezzel a katolikus császárság szétzúzására tett kísérletéhez a Vasa a „nagy dobás”: a szárazföldi (oroszlán) és tengeri (hadihajó) hatalmat egyesítő, minek nevezzük?, propagandisztikus csoda.

Kézenfekvőnek tűnik ugyan, de nem igaz! Mert az oroszlán, főleg a hajócsúcsra faragott oroszlán a korabeli holland hajóépítők közhelyei közé tartozik. Ha jól megnézzük, néhány egészen különleges luxuspéldányon kívül, mint amilyen a franciáknak épített LE GRAND SAINT LOUIS, a holland mesterek – nem tévesztendő össze a hamburgi Hapag hajósvállalatnak a brémai Vulkan hajógyárban, 1929-ben megépülő St. Louis elnevezésű sorhajójával, amely 1933-tól a náci „Erő és öröm” mozgalom nyaralóhajójaként működik, de a náci rezsim beleegyezésével 1939. május 13-án 906 zsidó menekülttel elindul Amerika felé. A Karib-tengeren azonban kezd befellegzeni a kivándorlásnak, mert a térség összes kikötője megtagadja befogadását, még Havanna is, az előzetes megegyezés ellenére, mire Gustav Schröder (megint egy Gustav!), a St. Louis kapitánya Rooseveltnél személyes segítségét kéri, aki hajlik ugyan a humánus gesztusra, de engedve Cordel Hull külügyminiszterre és demokrata pártja fenyegetésének, hogy ha jönnek a zsidók, akkor nem lesz támogatás a jövő évi elnökválasztáson, 1939. június 4-én sajnálkozó távirattal válaszol a Florida és Kuba között veszteglő hajó kapitányának, mire az, eleget téve főnökei parancsának, hogy a hajó azonnal forduljon vissza Európába, nagy dilemma előtt áll, hisz megszerette a sok óbégató szerencsétlent, még akkor is, ha ezek időnként bécsi operettbe illő teatralitással megkísérlik elfoglalni hajóját, s az európai partokhoz közeledve eléri, hogy az antwerpeni kikötőbe befutó hajó szökevényeit különböző nyugat-európai városokban helyezték el, de jó részük Belgium, Hollandia és Franciaország 1940-es megszállásával, sajnos, a náci rezsim hatalmi szférájába kerül, s több mint felük elpusztul a Holokausztumban – minden hajóra oroszlánt faragnak.

És ha végignézzük a Vasa faragványait, még véletlenül sem bukkanunk hidra- vagy keselyűábrázolásra. Tehát semmi ideológia. Vajon miért? Talán Johan Skyttre és Johannes Bureus hatására? Tény, hogy 1625. január 17-én Gustav Adolf a svéd hadiflotta kibővítését egyetlen emberre bízta. Arra az egyetlenre, aki akkordszerződéses alapon vállalja a munkálatokat: a holland Hendrik Hybertszoonra, aki azonnal

testvérét, Arent is bevéteti az öt évre szóló szerződésbe. Ennyi idő alatt kell megépíteniük a két kisebbet, meg a Kronort és a Vasát, a zászlóshajókat. Közben felgyorsulnak az események, s Wallenstein elsöprő győzelmei, amelyekért II. Ferdinánd császár kinevezi „az óceán és a Balti-tenger generálisának”, arra kényszerítik az idegenben araszolgatva harcoló Gustavot, hogy 1628 júniusában Erik Jönssont, a svéd tengeri erők admirálisát nyomásgyakorlás céljával a stockholmi hajógyárba küldje. Az erőszak feneketlennek nyugodtan mondható butasága: a késznek nyilvánított Vasát augusztus végén átadják a svéd tengeri hatóságoknak. És elérkezik a nagy nap. Tudjuk már: 1628. augusztus 10.

Egy órája szálltam le, most hozott fel a busz a városba. Várom Gusztávot, aki nagyon kedves, kijön értem idáig. Ha nem tenné, nem tudom, mit csinálnék. Éjjel 3 óra van és nagyon hideg. Toporogva olvasom, hogy Áron is megérkezett: „A Las Palmas-i kikötői kocsmában sokan odajöttek hozzám, hogy ugye én vagyok azzal a kicsi hajóval. Nem a nevem vagy a hajóm neve rögzült bennük, hanem a nemzetiségem: magyar. Az a 'kis magyar hajó', igaz, volt, aki olasznak gondolt először, de elmagyaráztam a színek elrendezését, és a címet is. Azt mondták, hogy így értik... Néha tovább magyaráztam, hol is van Magyarország :-)”

Kicsit szégyeltem magam, pedig tudom, hogy nem tehetek a késésről. Mégis rossz érzés. A repülés, életemben a legelső, felemás érzés volt. A felszállás előtt a torkomban dobogott a szívem, elképesztő érzés volt emelkedni a földtől. Az utazás többi része unalmasan telt, a sötétben nem láttam semmit, és a hajtóművek monoton moraja elálmosított, olyan érzés fogott el, mint amikor Ludovikához utaztam Németországba, az autóbusz monoton haladásához hasonlított az érzés. Félálomban Áron jutott eszembe, és a csillagok: „Még Rob mondta Koperben az indulásom előtti napon, hogy az óceánon csodálatosak lehetnek a csillagok. Jól gondolta! (Minden este megnézek egy csillagot az égen...) Este 10-kor elkezdek levest főzni. Répa és hagyma az alapja, és ami van, azt beleteszem:) Erős Pistával persze feldobom a végén. A hajó dülöngél, tehát nem egyszerű a feladat!”

Ebben a korban a hadihajók élettartama legfeljebb 25 év. Utána szétszedik őket, s a nagy mennyiségű faanyagot elárverezik. A sors kegyeltjének mondhatja magát a hajó, akit felújítanak, s 50 évig szolgálhat. Többségük nem éri meg ezt a tisztos kort, mert vagy tengeri ütközetben kap halálos sebet, vagy vihar martaléka lesz. A tengerfenék meg nem kecsegtet nagy reményekkel: a fúrókagylók (*Pholadidae*) és a különböző baktériumok rögvést nekikezdenek a „titkosféregfogarág” fedőnevű munkálatnak.

Vasánknak ebből a szempontból óriási mázlija van. Mert néhány perccel világrajövele után elnyelik a hullámok. Nem marad más hátra neki, mint hullámsírjában – azért itt ez a metafora is megérdemelne egy misét! – türelmesen várni a feltámadásra. Ami (aki?) 333 – szerencsés szám, bűvös szám, jó szám! – évet várhat magára. A leégés ugye óriási, s állítólag maga Gustav, Észak Oroszlánja, A Protestantizmus Megmentője a legnagyobb ludas a dologban, hát spongyát rá, több is veszett már mindenütt!

Szeretek repülni, most már bátran állíthatom. Leszállni viszont nem szeretek, a fülfájás időnként elviselhetetlen volt, és az én esetemben helyenként fogfájással párosult. Pedig a leszállás elkerülhetetlen. Szerencsére. A leginkább mégis földet érni szeretek.

Józanul gondolkodó népek egészséges gyorsasággal felejtik kudarcaikat. Szóval jó háromszáz évnek kell eltelnie, míg a XX. század svéd történésze, név szerint: Nils Ahnlund, Gustav Vasa jó ismerője korabeli királyi udvari számlák tanulmányozása közben megismerkedik hajónk sorsával. Felfedezését egy híg svéd sörökkel s csempészett vodkával (nem *Finlandiával*, Ipse preferáltjával, mert azt csak a hatvanas évek végén találják ki, in the late 1960's, an esteemed group of Finnish visionaries desired to create a vodka brand that embodied the best offerings of Finland. The challenge was to design the perfect vodka that truly embraced the country's finest ingredients born from the untouched and pristine nature of their homeland and share with as many people around the world as possible) alaposan meglocsol baráti összejövetelel megosztja barátjával, Anders Franzénnal, aki civilben a tengeri olajkutatás mérnöke a BP-nél, titokban meg a történelem és a régészet szerelmese.

Franzén agyához, aki ugyan 29 évvel fiatalabb mesterénél, de közel sem bírja olyan jól ezeket a viking szeánszokat, mint a törékeny Ahlund, csak foszlányokban jutnak el Ahlund nagy felfedezést sejtető szavai, hogy igen, alapjában véve óriási lebögés volt, de a faragványok, az a rengeteg, borsos áron kifizetett szobor feltámasztása annyi év után bizonyára felül fogja írni – ugyan már, ki emlékszik még rá?! – a nagy nemzeti blamázt. Mert a józanul gondolkozó népeknél az ilyen grandiózus bukások tudatosítása nemhogy eltávolítja, de közelebb hozza a balfaszságokat elkövető ősokeket az utódok lelkéhez.

Vendéglátóim, Uta és Gusztáv nagyon kedvesek, mindenben sokat segítenek. Érdekesekeket beszélgetünk az itten és az otthon különbségeiről, mint egyelőre egyetlen kézenfekvő témáról. Kicsi lakásban élnek, az előszobában vetettek nekem ágyat egy matracra. Képtelen vagyok elaludni az izgalomtól. Vajon Áron merre jár? „Úszok egyet az óceánban” – olvasom utolsó bejegyzését. „Nagyon kellemes a víz. A hajót egy kisebb hal követi. Sajnos a hajónak már szakálla van. Meg sem próbálom a hajó alját megtisztítani, mivel ahhoz azért nagy a hajónak sebessége.

Fürdés után napozok, olyan nyár érzésem van, így decemberben kicsit furcsa. A hal, amelyik követ engem, lassan olyan, mintha a kiskedvencem, 'háziállatom' lenne. Itt inkább hajóállatnak kéne nevezni... Amikor a műhalamat közelebb húzom a hajóhoz, akkor azt hiszi, hogy egy másik hal, és odaúszik hozzá, és együtt úsznak. Kicsit magányos lehet a halam, egyedül, 11 napja. Vacsora: fasírt. (Halat nem tudtam fogni, de a villantóm ismét odalett, talán egy nagy hal.) Estefelől állt teljesen a szél.”

1952-ben vagyunk, még két évnek kell eltelnie, míg a gyakori ivászatok egyikén Franzénnek meg kell állapítania, hogy már mestere sem a régi, hamar berúg, és minden alkalommal következik a régi, akadozó lemez a hajóról. Inkább kegyeletből, mint meggyőződésből, vagy talán mert már torkig van az öreg állandó hüppögésével, Franzén 1954-ben egyszerű segédeszközökkel kutatni kezdi a stockholmi öböl fenekét, és 1956-ban saját építésű tengerrégészeti szondájával a Beckholmen-sziget közelében kiemeli egy megfeketedett tölgyfaoszlop maradványait. Azt már első pillantásra látja, hogy a lelet legalább száz

éve hever a tenger mélyén. Egy speciális fenékmérővel hamarosan azt is megállapítja, hogy valószínűleg nagy tömegű objektum tartozéka. A türelmetlenül betegeskedő Ahnlund kitörő örömmel fogadja barátja felfedezését, s már szaladna is a Sjöhistoriska museet-be, a világhírűnek tartott stockholmi tengerészeti múzeumba, de a hol szemüvegét, hol szemét törölgető, bevodkázott Franzén közbevetett kérdésétől, hogy: „Mit gondolsz, hány professzor és doktor fog hinni egy amatőrnek? Gondolod, hogy épp nekem fognak pénzt adni, a botcsinálta régészeknek?”, megtorpan. Igen, megtorpan. Megtorpannak. Mert itt vége az idealizmusnak. Vége az álmoknak. A bizonytalan kimenetelű vállalkozásokhoz pénz kell. Nagyon sok pénz. Azt meg a nagy felfedezésektől, a zseniális gondolatoktól és művészeti alkotásoktól undorodó, a középszer oltárán áldozó bizottságok és grémiumok osztogatják. Méghogy a Vasá... Felzokognak... Némán koccintanak...

A dilemmát Franzén másodnaposságát cukrozott virslivel, édes-eceetes uborkával, szárított, fűszerezett hagymával és bodzaszörppel ápolgató gyakorlatias felesége, Uta oldja meg. Férje *katzcenjammeres* sirámaira azonnal beugrik neki, hogy itt most nem pénzre, hanem bűvárokra van szükség. Franzén üveges szemmel bólogat, hogy bizony, fene jó bűvárokra. Mire Uta: „Ide figyelj, megkérdezem Christ, nem tarthatnák-e idén Beckholmen közelében a bűváriképzést!” Mert Uta bátyja, Christian Johannesson a Svéd Királyi Haditengerészeti Akadémia alkalmazottja. Hogy, hogy nem, a sors istennői ezúttal kegyesek borulató barátainkkal, s a haditengerészet bűvárai a Beckholmen-sziget közelében 32 méter mélységben hamarosan rá is bukkannak a Vasára.

Furcsa egy város. Az én szememnek legalábbis furcsa. Nem tudnám pontosan megfogalmazni, miben áll különcsége. Abban a kevés külföldi városban, ahol eddig életemben jártam, mindig pontosan láttam a különbségeket szülővárosomhoz képest. Ilyen Heidelberg, Frankfurt, Bécs. De ez más. Olyan, mint amikor álmomban olyan helyeken járok, amelyeket ébren ismerek, de álmomban irreális, a valóságtól eltérő formában jelennek meg. Ugyanez az érzés fog el itt is. A város házai között helyenként 10-15 méter magas gránitsziklák képeznek hatalmas kontrasztot a környező épületekkel, amelyek nagyon modernek. A metró balról érkezik, a zárak fordítva működnek, a WC-nek nincs lehúzója, csak egy fekete gömb, amely előtt 10 percig tanácstalanul álltam. Az

üzletek nem árulnak alkoholt, és mindenki lóversenylázban ég. Aproppó metró. Az a vonal, amelyet én használtam (amúgy hat vonal van, és ez a hat metróvonal a T-Centralnak nevezett káoszban találkozik), meglehetősen groteszk. Az állomás úgy néz ki, mintha egy természetes barlang lenne. Ezzel nem lenne baj, de az alaktalan sziklafalakból helyenként „művészi” kompozícióban geometriai formák, színes csempealakzatok, „félbehagyott” művek emelkednek ki. Ez és a kísérteties megvilágítás együtt érdekes összhangot kelt, bennem határozottan ellenszenves érzéseket. Ez az absztrakt „művészetféleség” az egész városra jellemző, az aluljárókat, a köztereket az én szememnek cseppet sem művészi alkotások „díszítik”. Ennek ellenére a város szép, a régi épületek és a tenger közelsége kellemes atmoszférát teremtenek. Mégsem tudnék itt élni, számomra ez a város túl furcsa.

A szenzációs hír az egész országot bejárja, mire a hivatalosságok azonnal felállítják a Vasa Bizottságot, feladatául tűzve ki, hogy „alaposan megvizsgálja a hajó kiemelésének mindenekelőtt pénzügyi és technikai lehetőségeit”. Ahnlund és Franzén, akik nevét egyetlen lap sem említi a szenzációs felfedezés kapcsán, annál többet a Tengerészeti Múzeumvezető munkatársaiét, ezek melleleg Franzént mindvégig kontár amatőrként kezelik (pol. korr. verzió: „Franzén had strained relations to the Maritime Museum, which for a long time seemed to regard Franzén as an unwelcome competitor. Therefore, Franzén never worked for the Maritime Museum.”), egyre hosszabb és egyre magasabb alkoholtartalmú szeánszon nyalogatják az önbecsülésükön ütött mély sebeket. Ebbe a nyalogatásba Ahnlund 1957-ben belepusztul. Halálos ágyán azzal búcsúzik barátjától: „Már az elejétől fogva nagy kibaszás volt ez az egész.”

Nem tagadom, hogy jó adag izgalommal és önmagam felé forduló kíváncsisággal indultam el erre az útra, megnézni ezt a hajót. Egy kicsit úgy éreztem magam, mint a kisgyerek, aki látott a televízióban egy-két futballmérkőzést, és elhatározta, hogy ha felnő, focista lesz. Csakhogy még sohasem rúgott bele egy igazi labdába, ezért csak elképzelései vannak arról, hogy a dolog, amivel foglalkozni szeretne, milyen is a valóságban. De tudja, hogy ő focista szeretne lenni. Ugyanez a helyzet velem és a vitorlásokkal. Évek óta megmagyarázhatatlan

vonzalom és szenvedély hajt a hajók és a tengeri élet felé, pedig még sohasem kerültem közvetlen közelségbe egyikkel sem.

Az országos hírverés megteszi a magáét. Legelőször a hajómentési munkálatokra szakosodott Neptun cég figyel fel az ügyben rejlő üzletre. Sajtósai azonnal szét is kürtölik, hogy a cég a kiemelés minden költségét állja, ha a haditengerészet bűvárai elvégzik az embert próbáló víz alatti munkálatokat.

A Vasa Bizottság, az állami intézmények közmondásos gyorsaságával, 1958-ban, vagyis Franzén felfedezése után két bő évvel, végre nyilvánosságra hozza a „leletmentésre tett ajánlatait”: a hajótestet egyelőre sekélyebb, 16 méter mélységű vízbe kell áthelyezni, Kastellholmen sziget közelébe, ahol türelmesen ki kell várnia, míg az összes kormányzati bizottság és albizottság jóváhagyja a kiemeléséhez, konzerválásához és restaurálásához szükséges pénzügyi alapokat. A tetemes összeget, kétmillió amerikai dollárt, végül a szociáldemokrata hatalom időhúzó, botcsinálta és sokszor nemtelen érveit – minek nekünk ez a rohadt hajóroncs, mi ez a múltba fordulás, népnemzetieskedés, inkább a világ éhezőire és a politikai menekültekre figyeljünk – már jó néhány névtelen adományozó, a svéd király, VI. Gustav Adolf kulturális alapja és a Wallenberg Alapítvány adja össze.

Tagadhatatlan, a feladat nem egyszerű: több mentési fázisban felszínre hozni az egy darabban megmaradt háromszáz éves hajótestet. Elsőként hat alagutat fúrnak a hajó törzse alá, ezeken vastag acélköteleket húznak keresztül. 1959 augusztusának első napjaiban a helyszínre érkeznek a Neptun társaság mentőhajói: két úszóműnek, pontonnak és néhány segédhajónak kell elvégeznie a kockázatos műveletet, mert ha a tengerfenék iszapjának szívóerejét nem tudják legyőzni, a hajótest darabokra szakad.

Azzal kezdik, hogy a Vasa teste alá kihúzott acélköteleket pontonokhoz erősítik, és hogy kiemelhessék az iszapból, a pontonokat a fedélzet pereméig elárasztják vízzel, majd feszesre húzzák az acélsodronyokat. Ezek után kiszivattyúzzák a vizet a pontonokból. Ezt a folyamatot addig ismétlik, míg augusztus 20-ra a Vasát fokozatosan ki nem szabadították az iszapból. A sikert a bűvárok is megerősítik: a hajót már nem fenyegeti a tengerfenék. Ezt a mentési módszert, az *exoneratiót*, értsd tehertől való megmentés, felszabadítás, vagyis a pontonok elárasztását,

majd kiszivattyúzását még tizennyolcszor megismétlik, majd a Vasát Beckholmen közeléből Kastellhomen sekélyebb vizébe vontatják.

De ezzel a munkálatoknak még koránt sincs vége. Sőt csak most következik a neheze. Sok vita után megszületik a döntés: a hajótestet felszínre kell emelni, hogy miután kiszivattyúzták belőle az iszapot, „a maga lábán” tehesse meg az utat a beckholmeni szárazdokkig, ahol az archeológusok és restaurátorok már repesve várnak rá. De mielőtt a Vasa elindulna második útjára, a víz alatt még meg kell erősíteni a felső részét, mert főleg a fartükör és a hajóorr siralmas állapotban vannak. A bűvárok az összes lövegnyílást és számos léket is betömnek. E művelet során a megsértődött Franzén szerint „több tonnányi értékes régészeti anyag semmisült meg”.

1961. április 24-én a Vasa végre felmerül (jó ez a szó ide?) a habokból. A testében maradt vizet azonnal kiszivattyúzzák, mint az újszülött testéből a magzatvizet, s a fedélzetre kapaszkodó régészek elkezdik a leletmentés sziszifuszi munkáját. Ezzel párhuzamosan a tömeg csökkentése és az oldalra dőlés megelőzése végett egyre nagyobb mennyiségű iszap és elmozdult fenéksúly kerül kipumpálásra. 1961. május 4-én a hajótest vízvonalra emelkedik, miközben egyfolytában locsolják, hogy nehogy kiszáradjon, nehogy deformálódjon. Rendeltetési helyére érve azon nyomban egy múzeum felépítése kezdődik a Vasa körül, mindenekelőtt a permetezőrendszer beüzemelése. Hajónkat jó ideig még az eredetileg neki szánt elem, a víz öleli körül.

Mielőtt elindultam Budapestről, feltettem magamnak a kérdést, melyre az utazástól vártam a választ: VALÓBAN ERRE SZERETNÉM FELTENNI AZ ÉLETEMET? A választ már a kikötőben megkaptam. IGEN. A tengeren hintázó vitorláshajók látványa magával ragadott, nem tudtam szabadulni a száz és százféle különböző kicsi és nagy hajó varázsától.

Zászlóshajónk 333 év után is kitűnőnek mondható kondícióját – gondoljunk csak bele: hányan dicsekedhetnek azzal, hogy „saját lábukon” tesz meg a paradicsomba vezető utat? – több körülménynek köszönheti. Mindenekelőtt, ugye, legeslegelső útján (a svédek ezt sokkal szebben mondják: *Jungfruesa* – szűzlányi utazás!) bukik el, *esik meg*, még friss a testét vastagon borító, erdei fenyő kátrányából, kénezett

faszénkátrányból, marhafaggyúból, koromból, kénből, faszénporból és főzött, habjától elválasztott jegenyefenyő gyantájából készült védőmáz. Ehhez jön a stockholmi kikötő fenékiszapjának jóindulatú, faanyagot konzerváló összetétele, no meg a viszonylagos mélység, amely megóvja hajónkat a jégnyomástól. És ne feledkezzünk meg a nap romboló sugarai ellen védő zavaros, oxigénszegény, alacsony sótartalmú, hideg, s ezért a fűrókagylók családjához tartozó *Teredo navalis* ellenségének számító tengervíztől sem.

A Vasát mindenekelőtt a gombásodástól és a kiszáradástól, na meg a deformálódástól és széthasadástól kell megvédeni. A szakemberek tudják, hogy egy háromszáz éves, 15 000 négyzetméteres objektumot, amelyhez 24 000 darab egyedi lelet tartozik, nem lehet a hagyományos módszerekkel megmenteni.

Az első vizsgálatok során kiderül, hogy hajónk kilencven százaléka tölgyfából van, de testében akad erdeifenyő, lucfenyő, hárs, bükk, éger, fűz, juhar, kőris, nyír, diófa, körtefa és almafa is.

A tölgyfából készült szobrok a legszerencsésebbek, mert az őket tartó szegek hamar megrozsdásodtak a sós vízben, és a jótékony iszapban alusszák örök álmukat. Különben a tölgy erős fa, az egyik legerősebb. Az alaposabb vizsgálatok kiderítik, hogy a sejtfalát bomlasztó gombák és a baktériumok csak a felületen végezheték sikeresen munkájukat. Alább, „odalent” minden a legnagyobb rendben, az óriási tölgyfatest lényegében egészséges. Egyelőre! Merthogy csak a tenger anyaméhében!

A császármetszés esetünkben óriási kockázattal jár. Vajon mi történik azzal a testtel, amelyet hirtelen az egyik őselemből a másikba katapultálunk (rántunk, ráncigálunk)? Persze arról is elgondolkozhatnánk, hogy ki vagy mi jogosít fel erre, de ezt a dilemmát egyelőre hagyjuk.

A Vasa teleszívta magát tengervízzel, ez lett az új életeleme. S most egyszer csak, szóval a 300 év új élet után hirtelenül kiszakítják onnan. Kihalásszák a levegőre, a szárazföldre, szóval az emberek világába. Ahol a kiszáradás várja. A ráncosodás. A zsugorodás. A töpörödés. Megszületés? Újjászületés? Feltámadás? Igen, talán így: evilági feltámadás. Az egyik őselemből a másikba.

A dermesztő hideg és hullámzó köd ellenére másfél órát sétálgattam a parton a hajókban gyönyörködve, emelkedett hangulatban. Egy kicsit úgy éreztem, nem is akarok bemenni a múzeumba, inkább keresek magamnak valakit itt, akivel beszélgetni tudok, hogy minél többet megtudjak ezekről a csodálatos járművekről. Persze ez csak a pillanat csábítása volt, alig vártam, hogy beléphessek Hozzá. Végül a hideg győzött a lelkesedésem fölött, és elindultam, két-három lépésenként visszafordulva, mert nagyon nehéz volt elszakadni a csodálatos öböl látványától.

Nem! Exhumálásról semmi szín alatt! Hogy a holttest kihantolása hatósági vizsgálat céljából? Itt szó sincs kihantolásról, sírból való kiemeléstről, illetőleg új temetőhelyre vitelről. Nem, ez már nyelviileg sem lenne helyes, itt nem vörös csigákba bodorított hajú, vízbe fulladt lány tetemével van dolgunk. Noha a latinban közeli *exhumoro* azt jelenti: nedvtelenít, nedvtől megszabadít. De az *ex* még jócskán benne van, mert az jelent kiindulást valaminek a belsejéből: 1. térben, *excedere e vita*, meghalni; jelölik vele azon helyet, ahonnan valami történik: *causam dicere ex vinculis*, mint fogoly, *ex itinere*, *ex fuga* útban vagy útközben, futás közben; jelöli azon helyet, honnan valaki vagy valami jön; 2. más viszonyban is, mikor azt jelöli, hogy valami valamiből ered vagy származik; jelöli azon egészet vagy többséget, miből valamit kivesznek, vagy aminek egy részét teszi valami; ritkán szolgál az anyag jelölésére, amelyből valami készült vagy áll; még azon alkatrészeket is jelöli, melyekből valamely ital s más efféle készült; jelöl okot, alkalmat, forrást, eredetet s több effélét; jelöl változást, átmenetet; jelöl szabályt, mely szerint, valami szerint, következtében, nyomán, után történik; 3. időben azon időpontot jelöli, amitől kezdve tart valami; ritkábban jelöl jövődőt: *diem ex die exspectare*. Egy napot a másik után.

Megvan! *Exoctus*: a hal, amely a szárazföldre megy ki álmodni.

Nem tudom szavakkal kifejezni azt az érzést és látványt, ami a Vasamúzeum épületének félhomályában fogadott. Van ebben a hajóban valami megfoghatatlan szépség. Vajon a méretei nyugöznek-e le, vagy valami más? Persze ez sem elhanyagolható, újból és újból elámultam, hogy milyen hatalmas. Orrától a tatjáig 52 méter, széles-

sége 9 méter, és több mint 300 évvel ezelőtt az árbócai 40 méterre magasodtak a tenger szintje fölé. A hajóból sugárzik a múlt. Elképesztő a gondolat, hogy ez a nagy „fatákolmány” a vizet szelte. Olyan érzés, mint amikor megláttam Ferihegyen a repülőgépünket. A nagysága akaratlanul felhozta bennem a kétkedést, hogy az a „tárgy” képes-e egyáltalán repülni. Ugyanezt éreztem a hajóval kapcsolatban is. Pedig képes, a vízen marad 20-30 méteres hullámok között, és fedélzetén 64 ágyút hordoz, hónapokig szállást adva 800 embernek a nyílt tengeren. Lenyűgöző alkotás. A kiállítás minden eddig általam látottnál szebb, összetettebb, igényesebb. A múzeum hét emeleten mutatja be a hajót, annak minden zegzugát, úgy, hogy a belső tér kialakításának köszönhetően a hajót egy pillanatra sem lehet szem elől téveszteni. Minden lépést, minden csodálkozást elkísér a látványa.

A legalsó szinten, kerítéssel védve és a bámuló látogatókkal mit sem törődve egy kis régészeti laboratórium van berendezve, mert 3-4 régész folyamatosan dolgozik a hajón. Irigyeltem is őket! Én is közöttük szerettem volna lenni, hogy kérdéseimmel halmozhassam el Őt. De nem vagyok türelmetlen, mindennek eljön a maga ideje. Az mindenestre nagyon rosszulest, hogy a fedélzetre a régészeken kívül senki sem léphet. Egyikük a tőlem 3 méterre lévő kis fémhídon át a hajó fedélzetére sétált, és egy benzinkutas unottságával kezdett ügyködni valamin. Úgy éreztem, nem tudja, micsoda szerencsében, kiváltságban van része. Rossz érzés volt elhagyni a múzeumot, szívesen töltöttem volna itt még egy-két napot. Hazafelé menet nem érintett meg a külvilág zaja, magamba fordulva vágytam vissza az öbölbe, a tengerhez és a hajókhöz.

A hajóépítés fáradságos munka. Így van ez ősidőktől fogva: Noé, Robinson, Thor Heyerdahl, Méder Áron etc. A szárazon megépíteni azt, aminek a vízben kell bizonyítania, hogy bírja a víz tűzkeresztségét, s a lég erejét felhasználva távolba röpti építőjét... Dante: „Ó, társak, bár veszélyek ezre víjja/ sziveteket, mégis Nyugatra hágtok:/ ha látástokból, bármi sok híja,/ őriztek - szoltam - még egy csöppnyi lángot,/ ne sajnáljátok megkeresni tőle/ a Nap útján a néptelen világot!/ Gondoljatok az emberi erőre:// nem születtetek tengni, mint az állat,/ hanem tudni és haladni előre!”⁶

---

6 Dante: Isteni színjáték, ford. Babits Mihály

Este Utáékkal kellemesen vacsoráztunk, Gusztávval hosszasan megváltottuk a világot egy jófajta spanyol bor társaságában. Sajnos megint elszívtam néhány cigarettát. Ez az egyetlen, ami egy kicsit rontja a hangulatomat. Ezt leszámítva boldogságot érzek, hogy legalább ezt az egy napot az életemből a Vasa közelében tölthettem. De alig érkeztem meg, máris indulnom kell haza. Holnap ilyenkor már újra Magyarországon vagyok. Hazamegyek. Mennék, de nem tudom, hova.

A hajók díszítése arra utal, hogy az ember a kezdetektől fogva öntudattal rendelkező élőlényeknek építette őket. Nézzük csak meg az ógörög és római gályák festett vagy faragott szemeit: OCULI.

Bizony, a hajók élőlények, s nem a közönséges fajtából valók: isteni nők, akik joggal elvárják tőlünk a komoly áldozatot.

Hajóépítés. Netán ez a legnagyobb tett? A világ kezdeti rendjét megváltoztató? És a repülő? Az egy szárazföldi történet, azt most hagyjuk!

Hajón bizonytalan a szárazföldi létezésre teremtett ember élete. Ipsében a viharos éjszakák felidézik a tomboló tengert, és mindazt, amit át kell élniük a tengeri embereknek a vihar félelmetes óráiban. Egyszer ő is megélt ilyesmit. Krétán. Derűsen ragyogó nap volt. Enyhe szél fúj, öreg, tengeri fuvalat. Egy olyan hajóra bízta magát, amely mindig kellemetlen érzést támaszt az emberben, ha a kikötőben sétál. A chaniai kapitány hetven-, talán hetvenöt éves, sötét bőrű, halálfejarcú. Kikötői tisztviselő lépett a fedélzetre, megszámolta az utasokat. Más hajókon ez nem volt szokás. Nekivágtak a tengernek. Alighogy elhagyták a kikötőt, máris elkezdődött. Ipse a krétait akkor a pokol porkolábjának látta. Hidegvérűen kezelte a kormányt. Olykor heves mozdulatokkal. Az utasok elnémultak. Gyerekek hánytak zacskókba. A felnőttek a hajókorlátba próbáltak kapaszkodni, hogy beleokádhasanak a tengerbe. Ő meg görcsbe merevedve lapított az ülésen. Nekifeszült a hullámhegyeknek. Súlypontját állandóan változtatva próbálta követni a hajó kilengéseit. Természetesen idegölő volt ez az állandó egyensúlyozás, ez a szakadatlan és görcsös igyekezet valamelyest megzaboláznia a hajó indulatait. Kidülledt szemmel kereste a többieket. És azon tűnődött, hogy vajon kibírja-e. Eszébe jutott, hogy az úszni tudók hét, a többiek négy percig szokták az ilyesmit túlélni. Aztán a kölcsönkért fényképezőgép miatt kezdett aggódni. Leszámolt

az életével. Mögötte svéd házaspár ült, minden alkalommal elkezdtek kacagni, ha hullámhegy felé közeledtek, és ez a kacagás addig fokozódott, mígnem úgy tűnt, hogy a hajó felborul. Akkor alábbhagyott, hogy aztán újból felharsanjon, ha a hajó a magasba emelkedett. Be nem állt volna a szájuk. Ipse legszívesebben megfordultam volna, hogy lekeverjek nekik egy pofont. De hát egyensúlyoznia kellett, együtt kellett mozognia a hajóval, hogy legalább erkölcsileg támogassa, ha oldalra dőlt. Ez meg komoly koncentrációt igényelt. És ha a hajónak sikerült felkapaszkodnia a hullámhegyre, újabb egyensúlyozó mutatványra volt szükség, hogy ellensúlyozza dőlésszögét, és elkerüljék a felborulást. Végre közeledett a sziget, szélárnyékba kerültek. Békés kikötőben vetettek horgonyt. Ipse a parti kiskocsmában dupla adag pálinkát rendelt. Egyből felhajtotta, és *felötlött benne*, hogy bizony kemény dolog, ha a halál cicázik az emberrel. De ki ne tudná ezt? Aztán rendelt egy újabb duplát, és szivarra gyújtott. Ipse a lassú halál híve volt. Úgy hiszem, ha telibe talál, minden megváltozik, pásztázta végig révedő(?) tekintetével a tengert. Hallani olyanokról is, akik már voltak odaát, hörpint verébnyt a barátságos *tsikudiából*, aztán valahogy visszahozták őket. Szerintük egyenesen kívánatos a halál. Tele van fényességgel.

A hajó építése három lépésben történik, szólal meg Ioda mester, és Ipse elé tartja remegő bal tenyerét.

Így következnek:

1. a nagy ötlet megszületése;
2. a nagy ötletre vonatkozó rész elképzelések kidolgozása, ha úgy akarod, a nagy ötlet felbontása részötletekre;
3. a részötletek megvalósítása.

Röviden: nagy ötlet, apró ötletek, mindennaposra szabott cselekedetek.

Sajnos a magukat erősnek hívó férfiak nagy része már az első lépésnél leragad, húzza el fogatlan száját Ioda. S miután vérig sértették, netán elverték asszonyukat, lehorgonyoznak a nagy ötletnél vagy vele átellenben a kocsmasztal mellett, hogy borgőzősen ivócimborájuk nyakába borulva, a világ igazságtalanságáról keserűen kántálva, a mostoha sorsot szidják, és reggelig hamvukban halt nagy tetteikről fantáziáljanak. Részegen.

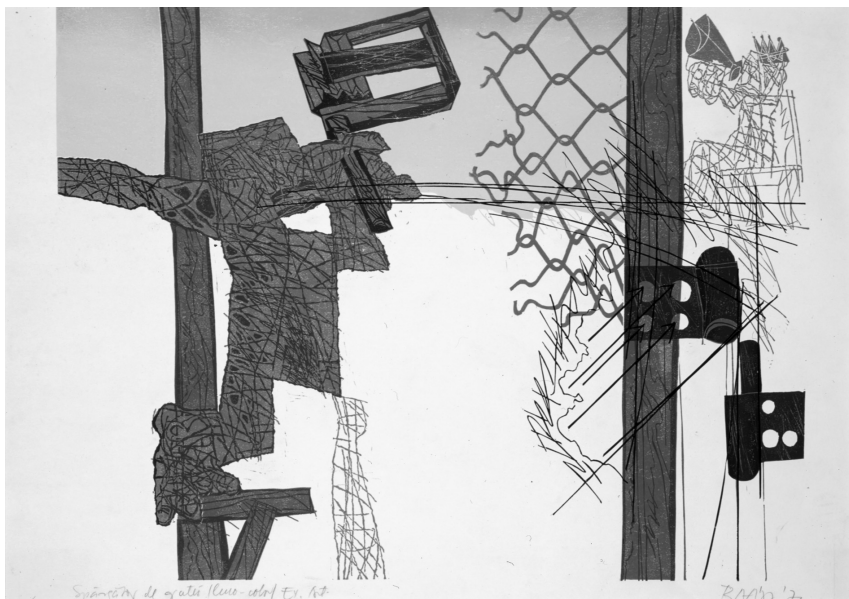
Itthon vagyok, és ez a tény vegyes érzésekkel tölt el. Most egy kávé mellett ülök, kavarognak az érzéseim és gondolataim, próbálok sorokba rendezni őket. Nem érzem jól magam itt. Hiányzik a világ, amelybe egy röpké nap erejéig beleláthattam. A kikötő, a tenger, a hajók világa. Itt még csak távolról sem emlékeztet semmi arra a világra. Itt minden szürke és unalmas. Olyan, mint amilyen tegnapelőtt volt, vagy amilyen holnapután lesz. Első felindulásból rohannék vissza a tengerhez, de józan eszemmel tudom, hogy ezt most nem tehetem. Itt van dolgom. De úgy érzem, tudom, hogy merre visz az utam, és ez érdekes nyugalommal tölt el. Várom az egyetemet. Ez lesz az első lépés, melyet azért választottam, hogy közelebb vigyen valamihez, amiről úgy érzem, hogy a közelében van a helyem. Ezt a kapaszkodót fogalmaztam meg magamban, de leginkább mégis a tenni akarás az, ami munkálkodik bennem. Minden lelki kapaszkodóm és önnyugtatóm ellenére úgy érzem, hogy nem most jöttem haza, hanem ellenkezőleg, most jöttem el otthonról. Érdekes, Áron is nemrég kávézott: „A reggeli kávé sós lett, kaptam egy nagy hullámot telibe, ez volt ma az ’ébresztőm’.”

Ebből a három lépésből állana az értelmes emberi cselekvés?, hitetlenkedik Ipse. Ez lenne az egész? Ez minden? Hol marad a nagy tett, amiről annyi dicshimnusz zengenek asszonyverő, megittasult férfiak a világ kocsmáiban? Vagy értsem úgy: ezek után magától bekövetkezik?

Nem, már meg is történt, hunyja le szemét elégedetten Ioda. Mert a nagy tettnél magasabb rendűek a nagy ötletből fakadó kis ötletek; ennél magasabb rendűek a kis ötletekből fakadó kis tettek, feltéve, hogy ezek a maguk részéről ugyancsak egy nagy ötletből fakadtak. A részek erre persze azt fogják mondani, hogy: Hm, a legmagasabb rendű mégiscsak a nagy tett! Erre nekünk, józanoknak kíméletlenül rá kell vágnunk: Nincsenek nagy tettek, vagyis nincs annál nagyobb tett, mint amiről beszéltünk, a három lépésről. A harmadik a legmagasabb rendű: a létrehozás. Az emberi stációk ebből a három lépésből állnak. Ez a három lépés közösen alkotja a nagy tettet.

Az egyetlen, ami vigasztal, hogy Ludovika holnap érkezik. Alig várom, hogy újra lássam, és ettől könnyebb lesz az ittlét. Alig várom, hogy megosszam vele a rengeteg csodát, amit láttam, éreztem. Bár egy

kicsit félek is, a jövőre nézve egy ijesztő gondolat kezd gyökeret eresztetni bennem, de még nem mertem végigmenni ennek a gondolatnak az ösvényén. Egyedül nem is tudok, ehhez két ember kell. Talán tévedek, és amit gondolok, csak a saját félelmem önmardosó felerősítése. El is hessegetem ezt a gondolatot, de úgy érzem, le kell írnom, enélkül nem lenne teljes a bennem éppen zajló érzés. Bár még mindig kavarnak bennem a gondolatok, további elemzésük csak az eddigi képet bonyolítaná, ami már így is sokrétű. Úgy érzem, a lelkem még mindig úton van. Egyelőre csak a testem érkezett haza. Várom, hogy a lelkem is hazaérkezzék, hátha utolér, mire elfogy a kávé.

Ráctörő (színes linó, 1976)